

MARADVÁNYOK

Torok Csaba

Gutta cavat lapidem, non vi,
sed saepe cadendo...

Jártam már kétezer éves utakon és egynapos utakon.
Jártam autóutakon és ösvényeken, vadcsapásokon, úttalan utakon.
Tapostam már saját nyomdokaimat mély homokban, de bárhova
indulok, mindig a platánsoron indulok el és azon térek vissza.

Platánsor.

Csörögve hámlik a platánok vonagló kígyótestéről a könnyű kéreg.
Cafatokban peregnék alá a fahéjtekercecsek. Lehullanak és pattogva,
ropogva simulnak rá a csillogó úttestre a járművek kerekei alatt.

Férgek kerülnek napvilágra a lehulló hánacs alól.

Meleg van.

Meztelenül, sárgán, buján vibrálnak az ágak.

Rozsdavörös, ötujjú tenyerek lebegnek alá, mintha az állandóan
mozgó, haladó, zezugos árnyképeket kívánnák megmarkolni, a ke-
gyetlen árnyékokat.

Száradó falevelek zörögnek a kékfényű aszfalton.

A falevelek nemcsak ősszel hullanak.

A leveleknek ezt a tulajdonságát nem ismeri mindenki. Meglepőd-
tem, hogy erről az állandó hullásról még maguk a levelek sem tudnak
semmit.

S most lenn zörögnek az úttesten, és megdöbbenve lármáznak.
És csak hullanak tovább a többiek, lassan, egyenként.

A lehullottak szétszórva tengődnek, sodródznak az útszélen. Suhanó
kerekek kergetik őket. Egyedül vannak. A fa már nem tartja őket
magáénak: új leveleket vár. A föld még nem fogadta be őket. Panasz-
kodnak, töredeznek az útszélen.

Porrá törnek.

Barna porrá. Szürke porrá.

És kárörvendve hirdetik az ősz közeledtét.

Taposom, rugdosom a lehullott leveleket az áttüzesedett úton.

Gyalog járok, mert érdekel ez az út. Gyanakszom.

Akik először utaznak rajta végig, azt mondják: „Szép platánsor”.

De ezek mind a kék autóbuzson jönnek, és csak a lombokat látják.

Én gyalog megyek, hogy az utat lássam.

Mert az úton repedések, gyűrődések, kopások vannak.

A kerekek szétrágják az utat.

Vagy a fagy tette tönkre? A Nap heve olvasztotta meg?

Ropog a lefoszlott kéreg a talpam alatt.

A hulladék nem akadályozza a forgalmat, a kerekek porrá zúzzák.

A platánok hulladéka nem ártalmas.

Jóraivaló fák ezek.

Nem kártékonyak.

Díszfák.

Veszélytelenek.

A platánok levetik elnyűtt kérgüket, amelyet már szürkére lepett az út pora, és új, csillogó, sárga kérgükkel becsapnak bennünket mint-ha fiatal, életerős, termő fák volnának.

Ámitás.

A gyökerek, a törzs mind a régiék.

A díszfák nekünk nem teremnek.

Meddőek.

Gyökerek.. gyökerek...

A platánok gyökerei fölemelték az aszfaltburkolatot!

A régi gyökerek összetörték az úttestet.

Az ágak recsegeve harsognak diadaléneket.

Ünneplik a gyökerek győzelmét.

Utunkon megtörték a kék fények.

A platánok odvaiból denevérek potyognak az alkonyba.

Útfoltozók.

Foltozzák a megrongálódott utat.

A megrepedezett részeket gondosan körülvésik, markukba köpnek, ismét csákányt ragadnak, és a körülvéselt felületeket fölfeszítik tom-pán maró ütéseikkel. Közben beszélgetnek, vitatkoznak, cigarettára gyújtanak, nyögdecselnek.

Csak foltoznak.

A lefejtett burkolat helyére fekete masszát gyúrnak, lesimítják, behintik mézporral, és továbbmennek, a következő repedésig.

Csak foltoznak.

És az út foltos lesz.

A forgalom kerekei pedig sorra kilöki helyükről a fekete foltokat.

S a kopások állandóan mélyülnek a foltok helyén.

A gyökerek előbuggyannak.

Ismét gyalog.

Az új úton. Éjjel.

A mellettem autón, motorkerékpáron, kerékpáron elhajtó emberek mellém érve elmosolyodnak, integetnek. Talán azért, mert még mindig gyalog utazom?

Érdemes-e gyalog járni?

Érdemes-e kímélni az új utat? Egyedül kímélni?

És közben nyelni a port. Érdemes-e?

Különbén ez az út olyan rövid, hogy talán fölösleges is motorra költeni...

Ma a kék bódében kék újságot árulnak. Kék a cigarettadoboz, a gyufásdoboz fedele az eltűnődő cipőtisztító markában. Az úton kék autóbuszok, kék taxik, kék robogók, kék kerékpárok vonulnak. A kék-fényű úton.

Kék az inge a szőlősgazdának, aki a kéktornyú városháza előtt vállát vonogatja a munkanélküli idénymunkások korgó gyűrűje közepén. (Szőlőtőkéinket már régóta kékkőoldattal permetezzük.) Kék a sorsjegy az üveg alatt, kék az érettségi bizonyítvány a sötétkéruhás diákok zsebében, a korzón kékharisnyák virítanak, és kék az ég.

Ma minden kék.

S az emberek, akik autóbuszon, villamoson, a sokféle motoron a strandra, a sétaerdőbe, a meccsre igyekeznek, nem látják ezt a kék világot, a mi nagy, kék valóságunkat. Nem látják, mert sárga, zöld, barna és piros napszemüveget viselnek, és a világot, a mi nagy valóságunkat sárgának, zöldnek, barnának és pirosnak látják. Az emberek szeretik a színes napszemüvegeket. Szeretik, ha körülöttük tarka a világ, a mi nagy valóságunk.

Az emberek szemét vakítja a tündöklő kék fény.

Engem a láthatatlan színek érdekelnek.

Azok nem vakítanak.

Csak ölnek.

Szeretem, ha szobám ablakai mindig nyitva vannak. (Télen is.)

S ha bemegyek valahova, ahol egyedül vagyok, vagy ahol sokan vannak, mindig kinyitom az ablakokat. Csak azután ülök le.

Ha szobám ablakai csukva vannak, nem vagyok otthon.

Azt mondhatnám, hogy ez az én szobám. Pedig nem így van.

Én vagyok a szobáé.

Az ágyamé vagyok.

Amióta odakinn tavasz van.

Asztalomon könyvek és üvegek.

A könyveket por lepi. Az orvosságos üvegek mindig újak.

Szobám falait unalmamban összefirkáltam nagy, láthatatlan betűkkel.

A szemközti falra ezt írtam:

„Szeretem a magányt, még akkor is, amikor egyedül vagyok.”

És tavasz van.

És hull a por. A közöny és a csönd mindenre ráül.
Zizegnek, surrannak a poros napok.
Egy kiürült orvosságos üvegben ibolya fonnyad. Anyám hozta a kórház kertjéből. Városi ibolyák.
Nekem friss ibolyák kellene. Űde, erdei ibolyák.
Kimegyek az erdőbe.
Az én erdőmbé!
Csak én tudom egyedül, hogy abban az erdőben hol nyílnak ibolyák.
Az én erdőmben.
Az ágyamat itthagynom.
A szobámat itthagynom.
Az ablakokat beszegelem. (A házbeliek nem szeretik a nyitott ablakokat, a nyitott ajtókat. Mindig félnek valamitől.)
Ezután az erdőben lakom majd.
Az erdő lesz a szobám, az erdő az ágyam.
Hogy évről évre mindig nekem legyen a legfrissebb ibolyám.
Elindultam az erdőbe a jól ismert úton.
Fűben talált fekete varjútollat döftem vörös nyakkendőmbe.
És vittem magamban a romlandó magányt, hogy még útközben közönnyé erjedjen bennem.
Vittem, hogy kielégíthessem az erdő hatalmas kívánságát. És az erdő hívott, csalogatott, követelt és zsarolt.
Magány...
Közöny...
Fölény...
Csámcsogom a szavakat, mintha csak szavak volnának.
Ki tudja, meddig lesz szavam?

A fenyők tövén eső után gombák ülnek. Ehető és mérges gombák.
Az ehető gombák férgesek. Ez az ismertetőjelük.
Hallgat a homok, és tompán morzsolja, fojtogatja az akácok tövét.
Hallgat a homok, csak lépteim alatt zümmög sárga gyászindulókat.
S a hallgatag homok szélfúttá mélyedéseit gondolatban itt is, ott is kitölti testem térfogata.

Méricsgélek, alkudozom, megállok, de a mélyedéseket lassan mind otthagynom.

Újakat, mélyebbeket, távoliabbakat keresek.

(„Erős vagyok, hisz tudom, hogy mit teszek.”)

Most már tudom, hogy márciusban itt még nem nyílnak ibolyák.

Mert a homokon minden virág késik.

De kinyílnak majd, és illatoznak. S az árvalányhaj toklászából finom selyemszálak csavarodnak majd rettegve fölém — eltakarnak. Nőjenek belőlem ehető gombák.

Tegyen magáévé az őszinte, a hallgatag homok.

Morzsoljanak szét, szívjanak magukba gyökérzetükkel a vad fák.

Cinkfoszfid!

Adj nekem Békét!

Adj nekem Fölényt!

Szememben rohanó, tavaszi felhők bombázzák a Napot, mint parányi, ingerült atommagot.

Világító szemhéjamon, mint kifeszített vásznon, színes körök, síkok, lassan forduló testek adnak fantasztikus kompozíciókat rég elmerült, gyermekkori álmok utolsó felvillanásaként.

Pedig nincsenek ilyen színes gyermekkori emlékeim.

Nincsenek emlékeim, s nem is lesznek.

Nekem mindig csak jelenem volt, értelmetlen jelenem.

Mert életemet valaki előre kiszabta.

Kockásra szabott életem hatvannégy kockáján fehér és fekete bábok buknak — az óra ketyegésével — halomra. S ki tudja, a játszmat ki nyeri meg? S ha döntetlen is marad, tudom, a mutató tovább forog majd tengelye körül. Csak a bábok kopnak csattogva a kockás fennsíkron, s ismert lépésekkel mindig ismeretlen összefüggéseket adnak.

Fekete a gyomrom!

Gyomorsavam sötétséget mar, emészt.

Gyúri, forgatja a szürke port, de — feketén — visszaadja.

A sötétséget, csak a sötétséget nem bírja még...

A fák alatt kopott rókák kaffognak szimatolva, mint keselyűk, ha dögre várnak.

Délután még, a forró homokban, lerágott, véres özko ponyját láttam.

A sötétedő fák alatt rókák kaffognak.

Megalázott, fekete gyomrom hazavonszolom és kimosom.

Tejjel mosom ki.

A tej fehér.

A rókák pedig ma este is éhesek maradnak.

(És pontosan huszonnégy órával később két elvtárs ült le asztalomhoz, hogy számon kérje tőlem az öklöm és becsületem, s bár a varjú-toll még mindig ott hányódott a vörös terítőn, fel sem tűnt nekik, hogy még mindig élek.)

Azóta az árvalányhaj elhullatta bolyhát.

Érzem a térségeket, a levegőt.

De még mindig kísért az erdő.

Hosszabb, végtelen utakra vágyom.

És az utak, ismerős és ismeretlen utak, felém fordulnak...

Záporért kongnak a koradélutáni izzás téglái.

Eső helyett vér csöpög a téglákra.

Kopott, sárga téglákon vörös pettyek párolognak.

Egy fekete és két tarka kutya nyalogatja a téglákat.

A forró téglá égeti nyelvüket, mégsem tágítanak.

Messziről újabb tarka kutyák csaholnak a vérszagra.

A föld nem maradhat vérfoltos!
Csorog, csöpög a vér a himbálódzó, nagy testből.
A téglák tere, a nagy test tere nem maradhat vérfoltos!
Nyüszítenek az égett nyelvű kutyák.
A téglák véresek, vörösek maradnak.

A szerűn dohogó cséplőgép dühödten felbödül, lerugja magáról a szíjat, és beéri a puszta porral, a termés porával. A munkások, a kéveoldó lányok magára hagyják a fuldokló rabot, és elrohannak a pattogó, vörös téglák felé.

És potyognak a langyos csöppek a forró téglákra.

Gyerekarcsú emberek a faluvégen ponyvára rázzák a fákról az epret. Durúszolnak, fortyognak már az érett hordók. Forr bennük a cefre. Lobog, rohog a tűz a sistergő kazán alatt, s a hűtő harmatos teste előtt meredt szemek lesik az első, az induló csöppeket. Mindjárt megindul a szesz színtelen zsinórja. Már futnak lefelé az alkohol csöppjei, a csöppek, a drága csöppek...

És csöpög, csorog a vér, csöpög a vörös téglákra.

A kóstolgotók elégedetten a földre ülnek, a fityók az ölükben. Dorombolva elrévednek. A hűtő átmelegszik. Az üstben lesül a cefre. A csövek eldugulnak, s a kazán szárazon dörrenve repül a mennynek.

S a kóstolgotók kábultan elrohannak, el a némán párolgó téglák felé, a nyugodtan, súlyosan himbálódzó test felé.

Zárt ajtók mögött daráló dűnnyög. A darálósznak a félpadlásról a vállára zuhan egy teli zsák. A zsákban napi keresetét helyezte oda, s az most a vállára dőlt a félhomályban. (Kikapcsolták valahol az áramot, s a zárt ajtók mögött ilyenkor minden sötétségbe merül.) Leállt a villanymotor, a daráló, eltömődött a garat, s a várakozó emberek a sötétben egyszerre fölugranak. A föltépett ajtón kirohanva feldöntik a zsákokat, s a liszt, a dara, a korpa kiömlik, összekeveredik.

S az emberek elrohannak a téglák felé.

A kocsmában két részeg iszik és dicséri egymást. Nem is tudják mit, csak öntik magukba. Szájuk szögletén kétoldalt lecsorog ingükre, az asztalra. Az asztallapon végigfut, s aztán lefordul a piszkos padlóra. Előbb tömör zsinórban csorog, majd utolsót csurran, aztán csak csöpög, és gyűrűs hullámokat ver az asztal alatti tócsában.

S csak hullik a vér tovább, csepp csepp után pottyán, lassan, a téglákra, a porba, a kutyákra, és bíborrá, feketévé alvad szőrükön, még mielőtt lenyalhatnák égett nyelvükkel.

Harangoznak.

Kérdezi-e valaki:

Ki halt meg?

Ki hagyott itt bennünket?

Meghalt valaki?

Nem!

Nem kérdezi ezt senki. Senki sem érdeklődik így.

Itt csak ennyit kérdeznek:

Ki a halott?

A halotti maszkot mindennap fölveszi valaki.

Csak a szereposztás változik, nem a szerep.

A kulisszák is maradhatnak.

Ki a halott? Ki a halott? — kérdezzetnek a cséplőmunkások, az eper-szedők, a darálós, a részegek, az öregasszonyok és a kisgyerekek.

Sötétedik.

A téglák lassan hülnek.

Fölöttük langyosan áramlik a levegő.

A lanyha sötétségben észrevétlenül csüng alá az ereszről a kifeszítet-
tett Bikaborjú.

A vér már nem szívárog a fejnélküli nyakból.

A test merev.

A téglákon már nem látszik a vörös szín. Csak a sötét foltok.

A kutyák eloldalogtak. De itt van a téglákon a nyelvük, a körmeik
nyoma.

Maradjanak a nyomok.

Ne mossátok le őket.

(Levágják a bikaborjút, mert húsának ára 600 dinár.

Levágják, mert bőréből nyergot, ülést, szíjat, hátizsákot
és tölténytárat készíthet a leleményes ember.

Levágják, mert a bika nem ad tejet. Fehér, hús tejet a
fekete, lázas gyomroknak.

Leölték a bikaborjút, mert az istállóban egy tehén üszőt
ellett.)

A lefejezettnek fejét ugyan hova tették?

Fejétől bűzlik a hal — mondogatják.

Igen, a hal. De a borjúra ez, természetesen, nem vonatkozhat. Hi-
szen vannak sokan, akik éppen a borjúfőt tartják legkedvesebb cseme-
géjüknek.

A halak vízi állatok. Más törvények szerint élnek.

A lefejezett Bikaborjú a homályban bosszúra lendülő oroszlánra
hasonlít, amint a véres nyomokra veti magát.

Itt ülök a víz és a föld érintőjén.

Itt ülök, fej és végtagok nélkül, mozdulatlan, haszontalan víz-
parti kő.

Súlyos, darabos, érzéketlen szikla vagyok.

Bennem számtalan anyag találkozik, de egy darab vagyok. Egy
darab szikla, egy darab hallgatás.

Nem tudom, testemnek milyen nevet adhatnék.

Volnék bár szürke gránit, hogy faragnának belőlem szabályos kockákat a kőfejtők. De gránitkő nem vagyok.

Nem tudom, hogy bazalt, márvány, vagy csak közönséges terméskő vagyok-e. Vagy mészkő volnék, tengerek iszapja? Megkövesedett iszap, tele zárt kagylók, moszatok, csigák, véglények fosszilis maradványai-val? Tele megkövesedett mozgással, megkövesedett idővel...?

Ülök a vízparton. Tömegemben az Én, mint magját vesztett, kóbor elektron kering szabálytalan pályán. Talán kiutat keres a csapdából?

De itt vannak a többiek is.

Szélvájta, hullámverte kövek. Már simára kopott, vagy még darabosan, csücskösen csattogó szirtek.

Az ásványkutató talán bauxitot vagy vasat találna bennük, a Geiger-számláló talán idegesen föl kacagna, ha egyszer a közelükbe érne...

De mi csak ülünk csendesesen, sziklatársaim. Merően a vízbe bámulunk, mintha a mélyben történő dolgok ránk tartoznának.

Mintha valamin gondolkodnánk.

Mintha elfeledtünk volna valamit, valami nagyon fontosat, valamit, amit mindenkinek meg akartunk mondani.

Elfelejtettünk megmondani valamit valakinek.

Valamit, ami a mindene.

Mi csak ülünk a vízparton, csak kopunk, csak süllyedünk. Csak hallgatunk, csak pusztulunk.

A nagy csöndben talpunkra, derekunkra lassan, simogatón moszatok telepednek, s a napfényben zöldesen, kedvesen csillogunk.

Csak csillogunk.

Testünk réseiben vidám, barna rákok fészkelnek be, okos csigák nyálazzák síkosra tomporunk. Fejünkre sirályok zuhannak, és ürülékük szürke mázzá gyűlik rajtunk.

Szürkül a hajunk...

Ki veszi észre a szürke köveket?

Gyerekek jönnek majd, és suttymban a fenékre görgetnek bennünket.

Kövek, van-e még bennünk egy szikrányi élet?

A vízparti kövekre szúnyogok ülnek. A szúnyogok minden este ide szállnak, hogy a köveket marják.

(Mi lenne, ha élnének a vízparti kövek?)

Ordítanak a vízparti kövek, mert vérüket szívják.

(Hangjukat senki sem hallja. A kövek hallgassanak! A kövek némák!)

Énekelnek a vízparti kövek: önmaguknak gyász kíséret. Lábbal sírjukban énekelnek a kövek.

(Mi lenne, ha élnének a vízparti kövek?)

Legszebb éneküket éneklik a vízparti kövek.

(Hangjukat ki hallja? Ki hallgatja? Hisz a kövek némák.

Talán csak a hullámok morajlanak?)

Zokognak a vízparti kövek. Zokogásuk végigremeg a parton, a dermedt, idegen parton. Zokognak a néma kövek.

(Mi lenne, ha élnének a vízparti kövek?)

Zokognak a vízparti kövek a platánok miatt, az összetört utakért.

Zokognak a kövek az erdő vadjaiért, a Bikaborjú csepegő, vörös véréért. Zokognak a kövek — testük rabjaiért. Szikráznak a kövek.

(Fájdalmuk szikrázó könnyeit ki látja? Ki várhatja? Hisz fejük sincsen. Talán a harmat lepte be őket.)

Süllyednek az ordító, az éneklő, a zokogó, az örvongó némák.

Mi lenne, ha mégis élnének azok a szürke, vízparti kövek?

1958, augusztus